

ĐỀN KHẢI THÁNH - QUỐC TỬ GIÁM

Một kiến trúc thời Lý

LÊ TRUNG LƯƠNG

Khải Thánh là khu sau cùng của di tích. Từ Văn Miếu sang đền Khải Thánh có thể đi theo hai con đường lát gạch phía sau Tả Vu và Hữu Vu, cũng có thể từ sau lưng Thượng Điện qua cửa Tam quan. Cửa này là cửa chính cũng xây ba gian, có mái lợp và cánh cửa đóng mở. Từ bên ngoài vào đền Khải Thánh lại có thể qua một cổng nhỏ ở góc Đông Nam nơi tiếp giáp với bức tường ngăn hai khu Văn Miếu và Khải Thánh.

Đền Khải Thánh là nơi thờ cha mẹ Khổng Tử, tức là Thúc Lương Ngột và Nhan Thị. Phần nửa diện tích của khu này là khoảng sân phía trước. Nửa sân bên trái có hai tấm bia do Hoàng giáp Lê Hữu Thanh, Bộ chính Hà Nội; Thụ hậu quân đô đốc Tôn Thất Hân, Tổng đốc Hà Ninh; Hàn lâm thị giảng Đặng Tá, án sát Hà Nội dựng ngày 6-12, niên hiệu Tự Đức năm thứ 16 (1863). Văn bia do Lê Hữu Thanh soạn. Qua văn bia có thể khảo cứu thêm được về tình hình bia tiến sĩ và nhà bia của Quốc Tử Giám.

Kiến trúc đền Khải Thánh sơ sài hơn, song cũng có Tả Vu, Hữu Vu hai bên và đền thờ ở giữa. Năm 1946, quân Pháp đã bắn đại bác phá hủy sạch không còn lại một kiến trúc nào. Dấu vết còn lại ngày nay: những nền điện, tường đổ, vài chiếc cổng cuốn lở lói, những mảnh sân, đoạn đường.

Khổng Tử là người Trung Quốc. Nho giáo là sản phẩm bắt nguồn từ Trung Quốc. Việc

dựng Văn Miếu ở Việt Nam tất không thể không phỏng theo Trung Hoa. Song sự khác biệt giữa Văn Miếu Việt Nam và Văn Miếu Trung Quốc lại rất rõ ràng. Trước hết, Văn Miếu Hà Nội không chỉ là một nhà quốc tế mà vai trò chính của nó là một nhà quốc học.

Về mặt kiến trúc cũng vậy, bàn tay người thợ Việt Nam đã tạo cho Quốc Tử Giám - Văn Miếu một sắc thái Việt Nam, một bố cục hoàn toàn khác hẳn. Cả hai nơi Khúc Phụ và Hà Nội đều có những kiến trúc mang tên chung như Đại Trung môn, Đại Thành môn, Khuê Văn Các. Thế nhưng giống nhau chỉ là tên gọi mà thôi. Bố cục kiến trúc ở Khúc Phụ quy mô lớn hơn, đi từ đầu tới cuối phải qua 10 cổng. Ở Hà Nội quy mô nhỏ hơn, đi từ đầu tới cuối chỉ qua năm cổng, kiến trúc thoáng, cảnh trí xung quanh như cây cối, hồ nước rất phong quang. Khu Khải Thánh ở Khúc Phụ, xây dựng ở bên trái khu thờ Khổng Tử; ở Hà Nội lại đặt đằng sau và chính cũng là nơi trường Giám của những triều đại cũ. Nếu đi sâu vào từng chi tiết như cột kèo, chống đầu, cho tới những bức ván chạm trổ thì không sao lẫn nổi.

Cho dù bóng dáng kiến trúc thời Lý, thời Trần nay còn lu lại rất ít mà phần lớn các kiến trúc đều là sản phẩm thời Lê Mạt, song Quốc Tử Giám - Văn Miếu Hà Nội vẫn giữ ược trọn vẹn giá trị của một khu di tích kiến trúc cổ, xứng đáng được bảo tồn mãi mãi...

L.T.L